

УДК 342.533(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.9>

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Зозуля О.І.,*доктор юридичних наук, доцент,**завідуючий науковим сектором**порівняльного конституційного та муніципального права**Науково-дослідного інституту**державного будівництва та місцевого самоврядування**НАПрН України,*ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5428-4622>

Зозуля О.І. Особливості організації роботи Верховної Ради України в умовах воєнного стану.

Під час повномасштабної фази російсько-української війни працездатність Верховної Ради України є визначальним фактором підтримки національної безпеки, працездатності усієї владної вертикалі та збереження керованості державою в цілому. У статті проаналізовано правові засади організації роботи Верховної Ради України в умовах воєнного стану, визначено її сутність та особливості, а також обґрунтовано пріоритетні напрямки вдосконалення правового регулювання функціонування парламенту під час повномасштабної фази російсько-української війни. Встановлено, що організація роботи Верховної Ради України, як вищого представницького та єдиного законодавчого органу, має враховувати ризики та загрози, зумовлені повномасштабною фазою російсько-української війни. Сьогодні адаптація організації роботи парламенту в умовах воєнного стану відбувається недостатньо системно та ситуативно, характеризується поглибленням відхилень у парламентській практиці та підзаконному регулюванні від правил і процедур, законодавчо встановлених Регламентом Верховної Ради України. Обґрунтовано, що вирішення проблем і викликів у діяльності Верховної Ради України та її органів в умовах воєнного стану має ґрунтуватись на основі балансу між ефективністю і безпечністю роботи Верховної Ради України та її відкритістю і дотриманням існуючих парламентських процедур. Це першочергово потребує закріплення у Регламенті Верховної Ради України засад організації роботи парламенту в умовах воєнного стану, гарантій її безпеки та безперервності, а також особливостей більш прискореного порядку розгляду та прийняття законів в умовах воєнного стану. Наголошено, що перед Україною стоїть завдання не лише безпосереднього відвернення повномасштабного вторгнення РФ, але й захисту засад свого конституційного ладу, зокрема цінностей вітчизняного парламентаризму, які не

мають нехтуватись заходами, встановлюваними у зв'язку з воєнним станом.

Ключові слова: Верховна Рада України, парламент, регламент, безпека, безперервність, воєнний стан, російсько-українська війна.

Zozulia O.I. Peculiarities of work organization of the Verkhovna Rada of Ukraine under martial law.

During the full-scale phase of the Russian-Ukrainian war, the efficiency of the Verkhovna Rada of Ukraine is a determining factor in ensuring national security, the efficiency of the entire power vertical, and in maintaining the governance of the state as a whole. The article analyzes the legal bases of the work organization of the Verkhovna Rada of Ukraine under martial law, defines its essence and features, and substantiates the priority directions for improving the legal regulation of the parliament functioning during the full-scale phase of the Russian-Ukrainian war. It has been established that the work organization of the Verkhovna Rada of Ukraine, as the highest representative and single legislative body, must take into account all the risks and threats caused by the full-scale phase of the Russian-Ukrainian war. Today, the adaptation of the work organization of the parliament under martial law is insufficiently systematic and situational, characterized by the deepening of deviations in parliamentary practice and by-law regulation from the rules and procedures legally established by the Regulations of the Verkhovna Rada of Ukraine. It is substantiated that solving problems and challenges in the activities of the Verkhovna Rada of Ukraine and its bodies under martial law should be based on a balance between the effectiveness and safety of the work of the Verkhovna Rada of Ukraine vs its openness and compliance with existing parliamentary procedures. This primarily requires enshrining in the Regulations of the Verkhovna Rada of Ukraine the principles of the work organization of the parliament under martial

law, guarantees of its safety and continuity, as well as the features of a more accelerated procedure for consideration and adoption of laws under martial law. It was emphasized that Ukraine faces the task not only of directly repelling a full-scale invasion of the Russian Federation, but also of protecting the foundations of its constitutional system, in particular, the values of national parliamentarism, which should not be neglected by measures established due to martial law.

Key words: Verkhovna Rada of Ukraine, parliament, regulation, safety, continuity, martial law, Russian-Ukrainian war.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення Росії до України 24.02.2022 р. створили нові ризики та загрози для роботи вищих органів державної влади, головною мірою пов'язані з безпековим аспектом. Адже в умовах триваючої російсько-української війни наявність та працездатність Верховної Ради України (повноваження якої, наприклад, подовжуються на час дії воєнного стану) та інших ключових державних інституцій є визначальним чинником підтримки національної безпеки, працездатності усієї владної вертикалі та збереження керованості державою в цілому. Адже, як відомо, на початку повномасштабного вторгнення саме від Верховної Ради України відповідно до ст. 85 Конституції України залежало оперативне затвердження указу Президента України про запровадження воєнного стану. Саме тому в контексті підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України під час війни нами й вбачаються актуальними питання організації її роботи в умовах воєнного стану.

Стан дослідження. Проблематика організації роботи Верховної Ради України раніше вже розглядалась такими вченими як Ю.Г. Барабаш, О.О. Берназюк, З.О. Погорелова, І.Є. Словська, О.В. Совгіря та іншими. Разом із тим, їхні наукові роботи здебільшого стосуються або загальної характеристики конституційно-правового статусу Верховної Ради України, або дослідження лише окремих аспектів функціонування національного парламенту, детально не розкриваючи саме поточні виклики та ризики парламентаризму, зумовлені повномасштабною фазою російсько-української війни, а також перспективи оновлення правових засад діяльності Верховної Ради України в умовах воєнного стану. Окремо слід відзначити статтю Ю. Кириченко та С. Чоудрі [1], в якій окреслено основні проблеми роботи парламенту України у воєнний час. Водночас із напрацюванням відповідної парламентської практики та деяким оновленням загроз триваючої російсько-української війни дана проблематика потребує подальшого наукового дослідження.

Метою статті є поглиблений аналіз правових засад організації роботи Верховної Ради України в

умовах воєнного стану, визначення її сутності та особливостей, а також обґрунтування пріоритетних напрямків удосконалення правового регулювання функціонування парламенту під час повномасштабної фази російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Передусім, відмітимо, що під час воєнного стану не передбачено особливого порядку прийняття законів, що по суті має продовжувати здійснювати Верховна Рада України в межах загальної законодавчої процедури відповідно до Регламенту Верховної Ради України. З одного боку, це є запобіжником ухвалення поспішних, непродуманих і недосконалих законодавчих актів, а, з іншого боку, реалії воєнного стану можуть потребувати прискореного законодавчого процесу, щонайменше, в частині питань національної безпеки та оборони. При цьому, Регламент Верховної Ради України сьогодні загалом містить окремі засоби пришвидшення законотворення (можливості прийняття рішень ad hoc, розгляду законопроекту за скороченою процедурою, прийняття закону в цілому вже у першому та другому читанні). Не можна не відмітити й суперечливу, але дієву практику відхилення парламенту від регламентних законодавчих процедур (недотримання встановлених строків, відмова від третього читання тощо), що в окремих випадках дозволяє провести всі стадії законодавчого процесу навіть протягом лічених днів. Як наголошується з даного приводу в експертній літературі [2, с. 10], у перші пів року повномасштабної війни мали порушення процедури розгляду двох третин усіх прийнятих законів.

У проєкті Плану відновлення України [3, с. 72] також звертається увага на проблему розгляду законодавчих ініціатив в умовах воєнного стану за досить складною і тривалою процедурою. Так чи інакше, вважаємо, що на другому році дії в Україні воєнного стану з метою дотримання принципу верховенства права та для підвищення якості прийнятих законів має бути врегульована окрема цілісна спеціальна процедура розгляду та прийняття законів у Верховній Раді України в умовах воєнного стану. Її перевагою порівняно з нинішньою практикою має бути закріплення конкретних гарантій такого спрощеного, прискореного законодавчого процесу та одночасно запобіжників від зловживання ним. Водночас, як слушно зауважують Ю. Кириченко та С. Чоудрі, «швидкий» законодавчий процес має включати «основні складові» або «ключові етапи» такого процесу у конституційній демократії [1, с. 62].

Крім законодавчої функції в умовах воєнного стану не менш важливе збереження належного здійснення Верховною Радою України й своєї контрольної функції. Це безпосередньо пов'язано з потребою забезпечення безпечної та безперервної роботи засідань Верховної Ради України, її комітетів і тимчасових комісій в умовах постійних

загроз ракетних обстрілів на всій території України. Щодо робочих органів Верховної Ради України у даному разі стала в нагоді вже апробована з часів пандемії COVID-19 практика проведення засідань парламентських комітетів у режимі відеоконференції, що було запроваджено Законом України від 30.03.2020 р. № 543-IX.

Водночас пленарні засідання Верховної Ради України попри істотні безпекові ризики продовжують проводитись очно. Тут слід зауважити, що незабаром після оголошення в Україні воєнного стану до Верховної Ради України було подано законопроект від 08.03.2022 р. реєстр. № 7129 [4], який би дозволив дистанційну участь народних депутатів України у засіданнях парламенту (подібна ініціатива пропонувалась і раніше законопроектом від 20.03.2020 р. реєстр. № 3250). Проте попри зрозумілі переваги такого формату роботи Верховної Ради України (уникнення небезпеки тривалих зібрань значної кількості осіб) він не може цілком гарантувати дотримання на її онлайн пленарних засіданнях вимог ст. 84 Конституції України щодо особистого голосування народних депутатів України та вільного характеру їх волевиявлення. Крім того, є сумнів щодо конституційності онлайн пленарних засідань Верховної Ради України, адже у Рішенні Конституційного Суду України від 17.10.2002 р. № 17-рп/2002 пленарні засідання визначені як регулярні зібрання народних депутатів України у визначений час і у визначеному місці. Насамкінець досить дискусійним вбачається й питання легітимності та довіри суспільства до дистанційного режиму роботи народних депутатів України. У зв'язку з викладеним фокус має бути зосереджений не стільки на впровадженні онлайн пленарних засідань, скільки на посиленні в умовах воєнного стану гарантій безпеки їх проведення у звичайному форматі.

Перші заходи, спрямовані на організацію роботи парламенту в умовах дії не тільки воєнного, а і надзвичайного стану були врегульовані Постановою Верховної Ради України від 23.02.2022 р. № 2100-IX [5] напередодні повномасштабного вторгнення РФ. Разом із тим, дана Постанова, маючи на меті забезпечення безперервної роботи парламенту, фактично не містила нових дієвих гарантій функціонування Верховної Ради України, здебільшого декларуючи продовження всіх основних форм роботи парламенту та його органів і в умовах воєнного/надзвичайного стану (хоча про тимчасові слідчі комісії тут чомусь не згадувалось). Натомість наступна Постанова Верховної Ради України від 24.02.2022 р. № 2103-IX [6] встановила роботу парламенту в режимі «безперервного пленарного засідання». Такий режим дозволяє тимчасово відмовитись від звичної організації розгляду питань на сесії Верховної Ради України, визначеної її Регламентом від 10.02.2010 р. № 1861-VI [7], зокрема в частині

календарного плану роботи сесії, розкладу і тижневого порядку денного пленарних засідань. У підсумку такий режим дозволяє більш гнучко і раціонально організувати у поточних змінюваних, нестабільних умовах роботу комітетів і парламенту щодо швидкого опрацювання, розгляду та прийняття законів.

Крім того, Голові Верховної Ради України було доручено визначати за потреби час і місце проведення пленарного засідання та спосіб голосування. Це забезпечує не тільки можливість швидкого призначення пленарного засідання, але й реагування на безпекові ризики (зміна місця його проведення) чи неможливість використання стандартних способів голосування.

У той же час можуть виникати сумніви у законності встановлення постановою парламенту деяких вищевказаних відхилень від положень Регламенту Верховної Ради України, який має юридичну силу закону України. При цьому, Регламентом Верховної Ради України прямо передбачено визначення головою парламенту лише місця та часу проведення засідання у разі введення воєнного стану (ч. 4 ст. 11), але не встановлено особливості способу голосування та організації розгляду питань на сесії в умовах воєнного стану. Зміна ж загальних правил з даного приводу мала би потребувати внесення законодавчих змін до Регламенту Верховної Ради України. Ці та інші постанови парламенту з приводу організації своєї роботи в умовах воєнного стану (які застосовуються, як мінімум, на період усієї парламентської сесії) також не слід розглядати як одноразове відхилення (*ad hoc*) від процедур, передбачених цим Регламентом Верховної Ради України.

Усе це актуалізує адаптацію до реалій воєнного стану не тільки законодавчої, а й усіх інших парламентських процедур, що має дістати належного законодавчого відображення.

Слід також відзначити наступні Постанови Верховної Ради України від 06.09.2022 р. № 2558-IX [8] і від 07.02.2023 р. № 2912-IX [9], якими були дещо уточнені попередні правила організації роботи парламенту в умовах воєнного стану. Зокрема юридично недосконалий термін «режим безперервного пленарного засідання» було замінено більш коректним терміном «режим одного пленарного засідання». Адже особливістю даної форми роботи Верховної Ради України є не стільки фізична безперервність пленарного засідання (що буквально вимагало би цілодобового перебування парламентарів у залі засідань), скільки його юридична безперервність, що не закривається, але в ньому робляться відповідні перерви (для роботи у комітетах, відпочинку тощо). Водночас надання даними Постановами Верховної Ради України її Голові права оголошувати довготривалу перерву у пленарному засіданні теж прямо не передбачено Регламентом Верховної Ради України, хіба що

опосередковане розширювальним розумінням загальних повноважень головуєчого оголошувати перерви в пленарних засіданнях (п. 3 ч. 1 ст. 27 Регламенту). Те ж саме стосується й надання голові парламенту повноважень визначати час і місце саме «продовження» пленарного засідання, що не є частиною звичайних парламентських процедур.

Іншим відхиленням від положень Регламенту Верховної Ради України є порядок скликання засідань Погоджувальної ради. Якщо спочатку вони скликались тільки головою парламенту (Постанова Верховної Ради України від 23.02.2022 р. № 2100-IX), то згодом право ініціювати таке скликання набули щонайменше три депутатські фракції/групи (Постанови Верховної Ради України від 06.09.2022 р. № 2558-IX і від 07.02.2023 р. № 2912-IX). Натомість згідно ч. 7 ст. 73 Регламенту правом ініціювати засідання Погоджувальної ради надається не трьом, а двом депутатським фракціям/групам. Погоджуючись з доцільністю загальної оптимізації парламентських процедур, вважаємо недостатньо обґрунтованим інтересами підтримки працездатності Верховної Ради України в умовах війни подібне незаконне обмеження прав парламентської меншості ініціювати засідання Погоджувальної ради, як важливого консультативно-дорадчого органу Верховної Ради України. Погоджувальна рада є порівняно нечисельним зібранням (близько тридцяти) народних депутатів України та сьогодні працює в закритому режимі, що не дозволяє говорити про істотні безпекові ризики чи загрозу парламентської обструкції.

З позитивного ж боку відмітимо констатацію у Постановах Верховної Ради України від 06.09.2022 р. № 2558-IX і від 07.02.2023 р. № 2912-IX невідкладності проведення засідань комітетів і тимчасових комісій Верховної Ради України, «у тому числі в режимі відеоконференції». Водночас, на нашу думку, враховуючи значний досвід і апробовані механізми проведення онлайн засідань комітетів і тимчасових комісій, для спрощення та пришвидшення їх роботи в умовах війни наразі слушно встановити пріоритетність даної форми їх роботи.

Так чи інакше, сьогодні склалась загальна тенденція до подальшого поглиблення відхилень (у парламентській практиці та підзаконному регулюванні) від правил і процедур, законодавчо встановлених Регламентом Верховної Ради України. Зокрема Постановою Верховної Ради України від 07.02.2023 р. № 2912-IX були викладені нові правила формування порядку денного на кожний день після перерви у триваючому пленарному засіданні (принагідно обмежуючи права парламентської меншості щодо подання пропозицій про зміни до проекту порядку денного). Водночас таке регулювання залишається досить фрагментарним і несистемним, що у підсумку не забезпечує необ-

хідну прозорість та передбачуваність роботи Верховної Ради України.

При цьому, також звертає увагу очевидна запізнілість встановлення Постановою Верховної Ради України від 07.02.2023 р. № 2912-IX (лише майже через рік повномасштабного вторгнення РФ) чіткої однозначної вимоги щодо перерви триваючого пленарного засідання на час повітряної тривоги. Адже цілком логічно, що дане правило з метою забезпечення безпеки народних депутатів України та, як наслідок, збереження інституційної спроможності Верховної Ради України, мало би діяти ще з 24.02.2022 р. Натомість же за повідомленнями медіа [10] мали місце випадки фактичного ігнорування повітряних тривог під час пленарного засідання парламенту.

Суттєвою особливістю організації роботи Верховної Ради України в умовах воєнного стану стало обмеження прямої трансляції відкритих пленарних засідань парламенту та засідань Погоджувальної ради. Як зауважують Ю. Кириченко та С. Чоудрі, у воєнний час більшість рішень Верховної Ради України ухвалюються таємно з міркувань національної безпеки, лише постфактум інформуючи Український народ про її засідання та прийняті рішення [1, с. 62]. Хоча такі кроки обмежують відкритість роботи Верховної Ради України, їх слід визнати виправданими під час російсько-української війни, що пояснюється як міркуваннями безпеки (в частині завчасного нерозголошення місця й часу проведення засідань), так і прагненням зниження надмірної політизації таких засідань. При цьому, після запровадження воєнного стану не тільки через безпекові ризики, а і саме через відсутність онлайн трансляцій засідань Верховна Рада України істотно пришвидшила розгляд та прийняття законопроектів.

Відповідне обмеження прямої трансляції відкритих пленарних засідань Верховної Ради України де-факто застосувалось з початку повномасштабного вторгнення РФ, найперше дістало врегулювання у Постанові Верховної Ради України від 06.09.2022 р. № 2568-IX [11], а на законодавчому рівні було закріплено лише Законом України від 13.12.2022 р. № 2849-IX [12]. Певні спроби унормувати висвітлення роботи Верховної Ради України та її органів в умовах воєнного стану також безуспішно робились й проектами постанов парламенту від 01.08.2022 р. реєстр. № 7620 [13] і від 05.09.2022 р. реєстр. № 7734 [14] (зокрема щодо допуску представників медіа на пленарні засідання).

Разом із тим, сьогодні очевидно залишається відкритим питання забезпечення балансу між інтересами відкритості роботи Верховної Ради України та інтересами національної безпеки. Вказане, на нашу думку, за умови збереження закритого характеру пленарних засідань потребує якомога ширшого та повнішого інформування суспільства

про хід і результати таких засідань одразу після їх завершення (трансляція засідань у запису, проведення офіційних виступів і брифінгів народних депутатів України з різних депутатських фракцій і груп тощо). Таке висвітлення діяльності парламенту має бути об'єктивним і всебічним, ґрунтуватись на засадах рівного представництва позицій всіх парламентських політичних сил.

У цьому контексті слід зауважити встановлення Постановою Верховної Ради України від 07.02.2023 р. № 2912-IX заборони усім присутнім на пленарному засіданні поширювати інформацію щодо його початку, перебігу та прийнятих рішень раніше ніж через годину після оголошення перерви в ньому. Цілком погоджуючись з обґрунтованістю такого заходу, вбачаємо дискусійною наявність у Верховної Ради України права встановлювати своєю постановою зазначену заборону. Крім того, заборона поширення інформації про пленарні засідання фактично залишається здебільшого декларативною через відсутність конкретних правових наслідків для осіб, які її порушують.

З огляду на це слід загалом підтримати законопроект від 09.02.2023 р. реєстр. № 9005 [15], який передбачає не тільки встановлення вказаної заборони на законодавчому рівні, але й відповідні наслідки її порушення. Зокрема йдеться про позбавлення народного депутата України права брати участь у пленарному засіданні на строк до п'яти днів (з утриманням заробітної плати та інших належних виплат), а щодо інших присутніх осіб – про їх зобов'язання покинути пленарне засідання. Водночас, на нашу думку, може бути слушною подальша деталізація вище перелічених наслідків, наприклад, у разі неодноразового порушення заборони поширення інформації про пленарні засідання.

Висновки. 1. Організація роботи Верховної Ради України, як вищого представницького та єдиного законодавчого органу, має враховувати ризики та загрози, зумовлені повномасштабною фазою російсько-української війни. Сьогодні адаптація організації роботи парламенту в умовах воєнного стану відбувається здебільшого ситуативно та недостатньо системно, характеризується поглибленням відхилень у парламентській практиці та підзаконному регулюванні від правил і процедур, законодавчо встановлених Регламентом Верховної Ради України.

2. Вирішення проблем і викликів у діяльності Верховної Ради України та її органів в умовах воєнного стану має ґрунтуватись на основі балансу між ефективністю і безпечністю роботи Верховної Ради України та її відкритістю і дотриманням існуючих парламентських процедур. Це першочергово потребує закріплення у Регламенті Верховної Ради України засад організації роботи парламенту в умовах воєнного стану, гарантій її безпеки та безперервності, а також особливостей більш при-

скореного порядку розгляду й прийняття законів в умовах воєнного стану та запобіжників від зловживання таким порядком.

3. Наразі перед Україною стоїть завдання не лише безпосереднього відвернення повномасштабного вторгнення РФ, але й захисту засад свого конституційного ладу, зокрема цінностей вітчизняного парламентаризму, які не мають нехтуватись заходами, встановлюваними у зв'язку з воєнним станом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кириченко Ю., Чоудрі С. Парламент України у воєнний час. *Український часопис конституційного права*. 2022. № 2. С. 59–63. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.2.2022.6>.
2. Моніторинг роботи Верховної Ради IX скликання за 7 сесію (пів року війни). URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Monitoring_7-9-1.pdf.
3. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Державне управління» (липень 2022). URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/governance.pdf>.
4. Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України щодо проведення дистанційних засідань Верховної Ради України: проект Закону України від 08.03.2022 № 7129. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1243885>.
5. Про організацію роботи Верховної Ради України в умовах дії надзвичайного та/або воєнного стану: Постанова Верховної Ради України від 23.02.2022 № 2100-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 31. Ст. 1640.
6. Про організацію роботи Верховної Ради України у зв'язку з актом збройної агресії Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року: Постанова Верховної Ради України від 24.02.2022 № 2103-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 19. Ст. 1037.
7. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 12. Ст. 565.
8. Про деякі питання організації роботи Верховної Ради України дев'ятого скликання під час проведення восьмої сесії в умовах дії воєнного стану: Постанова Верховної Ради України від 06.09.2022 № 2558-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 73. Ст. 440.
9. Про деякі питання організації роботи Верховної Ради України дев'ятого скликання під час проведення дев'ятої сесії в умовах дії воєнного стану: Постанова Верховної Ради України від 07.02.2023 № 2912-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 22. Ст. 1178.

10. Голова ВР під час засідань ігнорує повітряні тривоги. Якщо буде знищено парламент, нові вибори провести в умовах війни буде складно, – Княжицький. URL: <https://espreso.tv/golova-vr-pid-chas-zasidan-ignorie-povitryani-trivogi-yakshcho-bude-znishcheno-parlament-novi-vibori-provesti-v-umovakh-viyni-bude-skladno-knyazhitskiy>.
11. Про деякі питання висвітлення роботи Верховної Ради України дев'ятого скликання в умовах дії воєнного стану: Постанова Верховної Ради України від 06.09.2022 № 2568-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 73. Ст. 4405.
12. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 3. Ст. 205.
13. Про особливості висвітлення роботи Верховної Ради України дев'ятого скликання в умовах дії воєнного стану: проєкт Постанови Верховної Ради України від 01.08.2022 № 7620. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1422617>.
14. Про внесення змін до Постанови Верховної Ради України «Про порядок висвітлення роботи Верховної Ради України дев'ятого скликання» щодо висвітлення діяльності Верховної Ради України в умовах воєнного стану: проєкт Постанови Верховної Ради України від 05.09.2022 № 7734. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1456916>.
15. Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони поширення інформації про пленарне засідання Верховної Ради України під час дії воєнного стану: проєкт Закону України від 09.02.2023 №9005. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1648609>.